

150 let šolstva v Šentvidu nad Ljubljano

Leto 1866 je bilo za Šentvid z okolico prelomno. V presiji po uklonitvi nemškemu jeziku ter kulturi takratnih vladarjev Avstroogrske, katere del je bilo tudi ozemlje Slovenije, smo v Šentvidu po dolgih letih pogajanj z Ljubljano, položili **temeljni kamen prve uradne, državne šole v Šentvidu** (nasproti vhodnih vrat v cerkev sv. Vida, današnji Vidov dom). Poleti istega leta pa so zanesenjaki pod vodstvom šentviškega duhovnika Blaža Potočnika nedaleč stran **ustanovili čitalnico**, katere namen je bil prebujanje narodne zavesti in slovenstva pri ljudeh.

Leta 1774, v času Habzburške monarhije, Marija Terezija uvede obvezno šolanje za otroke stare od 6-12 let. V Šentvidu je bilo staro župnijsko središče, zato lahko sicer brez trdnih zgodovinskih virov sklepamo, da je že pred Terezijanskimi reformami obstajala šola. Elementarne šole, pred odlokom Marije Terezije, so pogosto imenovali **nemške šole**, saj je pouk potekal v nemškem jeziku. Večan je bil na širjenje vere s pisano besedo (katekizem), cerkev se je tako vsaj dotaknila osnov šolskega pouka (branje, pisanje). Poučevali so ponavadi cerkovniki ali organisti, ki za delo niso posebej izobraževali.

Tudi po reformi Marije Terezije v Šentvidu še dolgo nismo imeli državne elementarne šole (trivialke).

Vzroki za to so bili zagotovo bližina Ljubljanje, kjer so tovrstne šole že obstajale, poučevanje v državnih šolah v nemškem jeziku, v Šentvidu pa prav tako ni bilo za šolo ustreznega poslopja in niso vedeli iz česa bi plačevali uradnega učitelja. Namesto državne šole je tako v Šentvidu potekala **nedeljska šola**, kjer je kaplan Janez Globočnik (1817-1819) poučeval v slovenskem jeziku. Pouk je potekal ob nedeljah, pogosto pa tudi ob delavnikih med 14.00 in 16.00. Poučeval je branje in verouk, kasneje tudi pisanje in računanje.

Župnik Blaž Potočnik je po prihodu leta 1836 ustanovil zasebno šolo. Naredil je v kaplaniji provizorično učilnico. V njej sta poučevala cerkovnikov sin Franc Volčič (organist, učitelj) in kaplan (kateheza). Oba sta poučevala brezplačno. Blaž Potočnik se je trudil, da bi čim več »učbenikov« iz nemškega jezika prevedel v domač, slovenski jezik. Tako je za pouk v šolah prevedel računico (Napeljevanje v računstvo)

in slovnico (Gramatik der slowenischen Sprache) ter Praktično slovensko nemško gramatiko. Kljub temu, da v začetku šestdesetih let 19. stoletja v Šentvidu še ni bilo od države priznane šole, je šentviška mladina bila deležna najosnovnejšega šolskega pouka, znala je slovensko brati in peti. Blaž Potočnik je bil eden prvih, ki je zagovarjal, da mora biti pouk v osnovni šoli (prej nemški, sedaj ljudski) v celoti v materinščini. Zato se ni pretirano zavzemal za državno šolo, katere cilj je bil otroke naučiti nemščine.

Pouk v nedeljskih šolah je potekal ločeno za fante in dekleta. Blaž Potočnik je pri mašah nagovarjal ljudi naj pošiljajo otroke v šolo, saj gre svet naprej in mora biti izobražen tudi kmet. Nedeljsko šolo so kasneje preimenovali v samo šolo ali **vsakdanjo šolo**.

Za ustanovitev **redne državne šole v Šentvidu** so bili v prvi vrsti odgovorni nadzorni šolski organi na Kranjskem. 6. novembra 1844 so določili zemljišče, na katerem naj bi zidali šolsko poslopje (prostor, kjer danes stoji pastoralni-Vidov dom).

Zidava poslopja se je zaradi dolgoletnih pogajanj, kdo bo financiral gradnjo in drugih zapletov začela 9. maja 1866, to je letnica, ko se je zagotovo vedelo, da bo državna šola v resnici zgrajena. Dokončanje vseh del je bilo predvideno v septembru 1867, februarja 1867 pa so nato nujna dela zaradi pomanjkanja denarja zastala. Poslej je na javni in od države priznani šoli lahko poučeval le učitelj z ustreznim spričevalom, ki je bil na podlagi razpisa na zbrano službeno mesto imenovan z dekretom. Na službeno mesto prvega učitelja je bil imenovan Matija Bernik 6. aprila 1868, poslopje je bilo blagoslovljeno 10. maja, pouk se je začel takoj naslednji dan, ko se je začela šolska kronika (11. maja). Pouk je bil poldneven in je potekal v slovenskem jeziku.

Učitelj je poučeval po dve uri, dopoldan starejše in popoldan mlajše učence, župnijska duhovnika pa sta skrbela za šolski verouk.

Prva naloga državne šole je bila povečanje števila otrok, ki so hodili v šolo. Zaradi vse večjega števila otrok se je šola iz enorazrednice razširila v večrazrednico. Šola je zato delovala na treh različnih mestih: današnji pastoralni Vidov dom, novo manjše šolsko poslopje z vrtom na ozemlju Miroslava Tomca, najeti so bili prostori v Belčevi hiši. Ker tudi navedeni šolski prostori ob 475 vpisanih učencih v letih 1910/11 niso zadoščali, so se odločili za gradnjo primerno velike šole na Vojdovi ledini. Novo šolo so blagoslovili 14. oktobra **1911**, v njej je delovala šestrazrednica s štirimi vzporednicami. V tem poslopju osnovna šola deluje še danes, t. j. **Osnovna šola Franca Rozmana Staneta**.

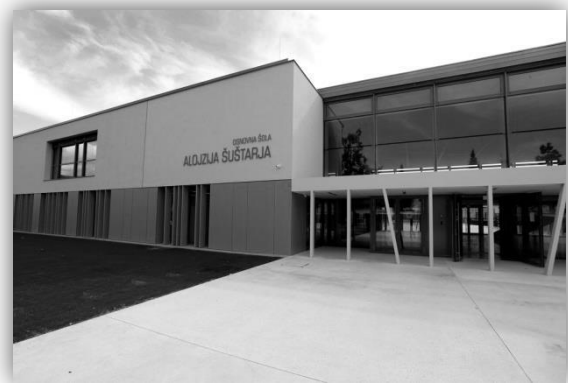

V Šentvidu je delovalo še nekaj šol, povezanih z obrtništvom in kmetijstvom: **obrtniška šola (1882)**, **obrtno-nadaljevalna šola (1894)**, **kmetijska šola, meščanska (1928)** - kasneje **gimnazija Šentvid (1945)**. Tu je bila jasno izražena skrb za razvoj rokodelsko-obrtniškega naraščaja in razvoj obrti nasploh.

Prva popolna gimnazija je po zaslugi škofa Jegliča nastala na šentviškem polju **1905**. Ta zavod (**Zavod sv. Stanislava**), ki ima posebno mesto v narodnem in verskem življenju Slovencev, so postavili v Šentvid po eni strani zaradi nasprotovanja ljubljanske politike, po drugi pa zaradi ugodne lege v bližini Ljubljane.

V drugi svetovni vojni je bil odpravljen pouk v slovenskem jeziku, a je ta ponekod potekal ilegalno. Zaradi urbanizacije šentviškega prostora in priseljevanja prebivalstva od drugod, zlasti po drugi svetovni vojni, so nove šole dobile tudi nekdanje vasi, **Vižmarje-Brod (1976)**, Koseze (1977), Dravljje (1980). Šentvid je leta **1958** z uvedbo enotne osemletne osnovne šole in skrčenjem gimnazije na 4 leta dobil drugo osnovno šolo v poslopju novozgrajenega gimnazijskega poslopja (**OŠ Šentvid, prej imenovana OŠ Alojza Kebeta**).

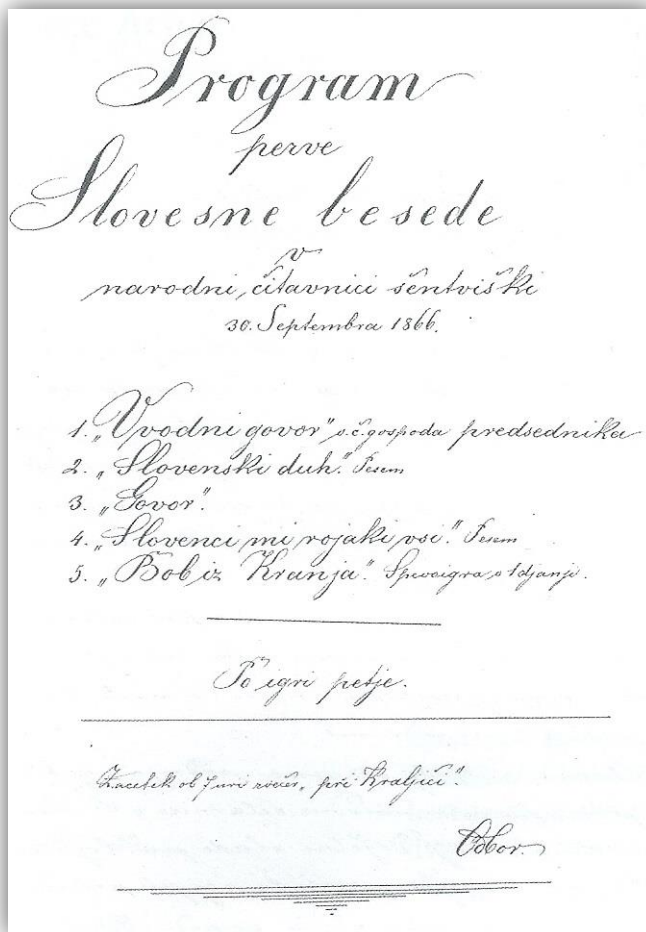

V zadnjih nekaj letih smo v Šentvidu pridobili še dve osnovni šoli, obe zasebni; **OŠ Alojzija Šuštarja (2008)** in **osnovno šolo po programu Montessori (2010)**.

V zgradbi nekdanjega rokodelskega doma (prej last Gimnazije Šentvid), je jeseni 2015 svoja vrata odprl tudi novodobni Center kulinarike in turizma **KULT316**, ki je del Biotehniškega izobraževalnega centra Ljubljana in skrbi za višješolsko izobraževanje na področjih gostinstva, turizma, živilstva in prehrane.

Čitalništvo je teklo vzporedno z razvijajočim se šolstvom. 19. stoletje je bilo polno poskusov in teženj slovanskih narodov po uveljavitvi narodnih pravic in lastne avtonomnosti.

Prva čitalnica je po vzoru čitalnic na Češkem in Hrvaškem nastala v Mariboru leta **1861**, istega leta tudi v Ljubljani. Naše čitalnice so si zadale nalogo privedi slovensko meščanstvo iz nemškega v slovenski tabor in vzbuditi v preprostem ljudstvu narodno zavest. Slovenski jezik se je govoril le na podeželju, meščanstvo se ga je največkrat sramovalo, misleč, da je primeren le za kmete, ne pa za urade in gospodo. Zato so v čitalnicah prirejali **družabne večere**, imenovane »**Besede**«. Te prireditve so vsebovale nagovore z narodno buditeljsko temo, deklamacije, pevske točke, gledališke predstave, za zaključek pa še tombolo, včasih pa tudi ples. Na teh druženjih se je narod zavestno oblikoval kot politična enota in

dozoreval je čut za lastno kulturno udejstvovanje. Do konca stoletja je bilo ustanovljenih na slovenskem okoli 80 čitalnic, zato ne brez razloga imenujemo to dobo **čitalniška doba**.

V **Šentvidu** je bila **čitalnica** ustanovljena na pobudo šentviškega župnika Blaža Potočnika, ki je bil tudi prvi predsednik. Potrjena je bila **21. avgusta 1866**, ko je deželni predsednik baron Bach z odlokom št. 2128 potrdil njeno vlogo in pravila. V šentviški čitalnici se je poleg že naštetega rado prebiral časopise, izposojalo knjige, ustanovili so pevski zbor, tamburaški zbor, kasneje tudi telovadni odsek (telovadba na orodju). Leta 1908 so knjige iz čitalnice predali novoustanovljeni Ljudski knjižnici kot naslednici. Leta 1902 so v spomin ustanovitelju čitalnice v njen naziv vnesli ime Blaž Potočnik. Tako se je poslej **imenovala Blaž Potočnikova**

čitalnica. Delovanje čitalnice je v času prve svetovne vojne v celoti zamrlo, večkrat se je morala seliti tudi knjižnica. Po vojni je čitalnica ponovno zaživela, leta **1926** je bil postavljen **Ljudski dom** za namene njenega delovanja. Leta 1933 je bila BPČ z odlokom kraljevske banske uprave Dravske banovine razpuščena. Ljudski dom je postal nadarbinska last, ves inventar pa cerkvena last, prepoved je veljala do leta 1935, ko je bila razveljavljena. Medtem, ko je večina čitalnic po Sloveniji v začetku 20. stoletja prenehala delovati, pa je gledališka skupina BPČ v Šentvidu z nadaljevanjem svojih nastopov ostala zvesta poslanstvu svojega društva do začetka 2. svetovne vojne. Tedaj je bila primorana prenehati delovati. S tem dejstvom je bila Blaž Potočnikova čitalnica ena izmed najdlje delujočih čitalnic na Slovenskem. Njeno nasledstvo je prevzelo Društvo Blaž Potočnikova čitalnica, ki je bilo ustanovljeno leta 1996 in deluje še danes.

Viri:

Župnija Šentvid nad Ljubljano skozi čas in prostor

Letno poročilo štirirazredne ljudske šole

Zgodovina šolstva na Slovenskem

Spletne strani OŠ Alojzija Šuštarja, OŠ po metodi Montessori, KULT-a 316

Andreja Bečan

(Društvo BPČ)